
SMRT – GRANICA ŽIVOTA?

Novija izlaganja Ps 49

Adalbert REBIĆ

Ps 49 jedan je od najtežih psalama u odnosu na njihovo tumačenje. Tekst je kroz povijest prepisivanja bio prilično iskvaren, i upravo to čini prevodiocima velike poteškoće.¹

---

¹ Ovaj sam rad izradio i podnio ga na *Colloquium biblicum* u Beču (Wien) 19. 10. 1984. godine (s njemačkog preveo na hrvatski u svrhu objavljivanja u BS).

LITERATURA: I. *MONOGRAFIJE O PS 49*: Pierre CASETTI, *Gib es ein Leben vor dem Tod?*, *Orbis biblicus et orientalis* 44, Göttingen, 1982; J. LINDBLOM, *Die »Eschatologie« des Ps 49*, u: *Mélanges d'histoire des religions et de recherches bibliques* (J. S. PEDERSEN), Lund, 1949; M. J. MULDER, *Psalm 49,15 en 16* (FS N. H. RIDDERBOS), Amsterdam, 1975, str. 117—134; R. PAUTREL, *La mort est leur pasteur* (sur le texte de Ps 49,14,15, u: *Recherches des sciences religieuses* 54(1966)530—536; J. PLOEG, *Notes sur le Psaume 49: Studies on Psalms*, izdao B. GEMSER, Leiden, 1963, 137—172. E. PODECHARD, *Notes sur les Psaumes. Psaume 49*, u: *Revue Biblique* 31(1922)5—19; M. STENZEL, *Psalm 49,14—16a*, u: *Theologische Zeitschrift* 10(1954)152—154; H. TORCZYNER, *Ein Psalm »über den Tod«* WZKM 29(1915)48—59; N. TROMP, *Psalm 49*, u: *Ons geestelijk leven* 44(1967/68)239—251. II. *KOMENTARI*: A. A. ANDERSON, *The Book of Psalms I* (NCB) London, 1972; F. BAETHEGEN, *Die Psalmen* (HK II/2) Göttingen, 1897; A. BEAUCAMP, *Le Psautier 1—72* (Sources bibliques) Paris, 1976, osob. 211—215; A. BERTHOLET, *Das Buch der Psalmen*: HSAT Kautzsch, sv. II, 113—276; F. M. T. BOEHL / B. GEMSER, *De Psalmen*, 3 sv., Groningen, 1946—1949, os. sv. II, 12—14, 83—86 i 165; F. G. BRIGGS, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Psalms* (ICC), 2 sv., Edinburgh, 1906—1907, os. sv. I, 405—414; A. BRUNO, *Der Rhythmus der atl. Dichtung. Eine Untersuchung über die Pss 1—72*, Leipzig, 1930, os. 236—242; A. CHOURAQUI, *Psaumes traduits et présentés*, Paris, 1956; M. DAHOOD, *Psalms* (AB), 3 sv., New York, 1965—1980, os. sv. I, 295—303; F. DELITZSCH, *Biblischer Commentar über die Psalmen*, Leipzig, 1867; B. DUHM, *Die Psalmen* (KHC 14), Tübingen, 1922; B. D. EERDMANS, *The hebrew Book of Psalms* (OTS 4), Leiden, 1947; A. B. EHRLICH, *Die Palmen*, Berlin, 1905; G. H. A. EWALD, *Die Psalmen und die Klagelieder*, Göttingen, 1866; H. GUNKEL, *Die Psalmen*, Göttingen, 1968; C. G. HENFLER, *Bemerkungen über Stellen in den Psalmen und in der Genesis*, Hamburg, 1791; E. W. HENGESTENBERG, *Commentar über die Psalmen*, 4 sv., Berlin, 1842—1845; H. HERKENNE, *Das Buch der Psalmen* (HSAT), Bonn, 1936; R. S. HIRSCH, *Die Psalmen*, Frankfurt, 1924; D. HITZIG, *Die Psalmen*, 2 sv., Heidelberg, 1863—1865, os. sv. I, 267—274; H. HUPFELD, *Die Psalmen*, 2 sv., Gotha, 1888; A. F. KIRPATRICK, *The Book of Psalms*, Cambridge, 1906; J. KNABENBAUER, *Commentarius in Psalmos* (CSS), Paris, 1912; H. KESSLER, *Die Psalmen* (KK), München, 1899; E. KOENIG, *Die Psalmen*, Gütersloh, 1927; H. J. KRAUS,

Ps 49 želi u obliku poučne pjesme² ponuditi pobožnicima Staroga zavjeta rješene pravadnog otajstva koje je zaokupljalo ljude onda kao i danas. Njegove misli, nabacene već u Ps 37 i dalje razvijene u Ps 73, nastale su na temelju vlastita iskustva psalmiste (vidi osobito 49,6ss).

Ps 49 nastao je prilično kasno, najvjerojatnije poslije povratka izgnanika iz babilonskog izgnanstva. To se da i dokazati na temelju već prilično razvijenih predodžaba o prekogrobnom životu. Nastao je vjerojatno u krugu „siromaha Jahvinih“.³

Dosad su se ovim psalom bavili mnogi tumači (vidi literaturu). Gotovo se svi slažu da psalam predstavlja velike poteškoće ne samo u odnosu na prijevod nego još više u odnosu na njegovo tumačenje: on ne samo da daje u recima 5ss odgovor na zagonetku koju spominja u 49,5 nego postavlja još nove i veće zagonetke.⁴ Zapravo je jedan od najtežih psalama što ih uopće imamo u Bibliji,⁵ dapače jedan od najtežih odlomaka Biblije Staroga zavjeta uopće.⁶

Psalmen (BK 15), 2 sv. Neukirchen-Vlyn, 1961, os. sv. I, 362—369 (1978); H. LAMPARTER, Das Buch der Psalmen (BAT 140—15), Stuttgart, 1961, os. sv. I, 247—257; H. LÉSETRE, Le Livre des Psaumes (SB Pirot 11), Paris, 1883; M. MANNATI, Les Psaumes, 2 sv., Brouges, 1966—1967, os. sv. II, 134—142; J. H. MICHAELIS, Adnotationes in Psalmos, Halle, 1720; C. B. MOLL, Der Psalter (THBW Lange), Bielefeld, 1869; F. NOETSCHER, Das Buch der Psalmen (Echter Bibel), Würzburg, 1959; J. OLSHAUSEN, Die Psalmen (KeH), Leipzig, 1853; E. PODECHARD, Le Psautier, 2 sv., Lyon, 1949—1954, os. sv. I/1, 217—222 i I/2, 195—202; E. REUSS, Die hebräische Poesie. Der Psalter, Braunschweig, 1893; E. F. C. ROSENMUELLER, Psalmi, 3 sv., Leipzig, 1802, os. sv. II, 1060—1076; P. SCHEGG, Die Psalmen, 3 sv., München, 1857, os. sv. II, 29—43; SCHULTZ/STRACK, Die Psalmen, Nördlingen, 1888; J. C. F. SCHULZ, Scholia, Nürnberg, 1790; R. STIER, Siebzig ausgewählte Psalmen, 2 sv., Halle, 1834—1836; os. sv. II, 130—145; M. N. STUHLMANN, Die Psalmen, Hamburg, 1812; V. THALHOFER, Erklärung der Psalmen, Regensburg, 1880; C. TOMIĆ, Psalmi. Kratki uvod i komentar, Zagreb, 1973; N. A. UCHELEN, Psalmen, Deel II (41—80), Nijkerk, 1977; A. WEISER, Die Psalmen (ATD 14—15), 2 sv., Göttingen, 1963, os. sv. I, 259—264; W. M. L. WETTE, Commentar über die Psalmen, Heidelberg, 1836; F. WUTZ, Die Psalmen textkritisch untersucht, München, 1925; III. OSTALA LITERATURA: H. BONNET, Realexikon der ägyptischen Religionsgeschichte, Berlin, 1952; R. BORGER, Babylonisch-assyrische Lesestücke, 3 sv., Rim, 1963; BOTTERWECK/RINGGREN (izd.), Theologisches Wörterbuch zum AT, Stuttgart, 1970ss; E. DHORME, Les religions de Babylonie et Assyrie, Paris, 1949; W. GESENIUS, Hebräische Grammatik, Leipzig, 1896; GRESSMANN (izd.), Altorientalische Texte zum AT (skrać. AOT), Berlin, 1926; G. KITTEL i dr. (izd.), Theologisches Wörterbuch zum NT, 10 sv., Stuttgart, 1933—1979; W. G. LAMBERT, Babylonian Wisdom Literature, Oxford, 1960; B. MEISSNER, Babylonien und Assyrien, 2 sv., Heidelberg, 1920—1925; D. MUELLER, Der gute Hirte, u: ZAS 86(1961)126—144; F. NOETSCHER, Gotteswege und Menschenwege in der Bibel und in Qumran (BBB 15), Bonn, 1958; W. NOWACK, Lehrbuch der hebräischen Archäologie, 2 sv., Freiburg, 1894; G. von RAD, Weisheit in Israel, Neukirchen-Vlyn, 1970; H. H. SCHMID, Wesen und Geschichte der Weisheit. Eine Untersuchung zur altorientalischen und israelitischen Weisheitsliteratur (BZAW 101), Berlin, 1966; A. SCHMITT, Entrückung — Aufnahme — Himmelfahrt (Forschung zur Bibel 10), Stuttgart, 1973; E. SCHMITT, Leben in den Weisheitsbüchern Job, Sprüche und Jesus Sirach, Freiburg, 1954; I. SEIBERT, Hirt — Herde — König, (SSA 53), Berlin, 1969; H. W. WOLFF, Anthropologie des Alten Testaments, München, 1974. NB: *Kratice vidi u: Elenchus Bibliographicus Biblicus!*

² Kraus, *Psalmen* I, 364.

³ Isti, 365.

⁴ Beethgen, 137; Stenzel, 152.

⁵ Thalhofer, 298; Reuss, 138; Herkenne, 182; Beaucamp, 212.

⁶ Torczyner, 48.

TEKST

Ps 49 nama je predan u vrlo lošem tekstovnom stanju: neki su reci tako iskvareni da ih jedva možemo restaurirati (npr. 49,15). Međutim, tekst ne predstavlja poteškoće samo kao tekst, nego su teško razumljivi i mnogi izrazi, mnoge riječi i pojmovi. Izrazi su vrlo sržni i sažeti.⁷ Stari su prijevodi pokušali te poteškoće i nejasnoće odstraniti, međutim, u tome nisu uspjeli. Dapače, tekst su na mnogim mjestima učinili još težim i nerazumljivim.⁸ I noviji prijevodi stvaraju konjunktive koje nisu uvijek na mjestu. Vode ih u tome određene predodžbe što se tiče sadržaja kao i mjerilo što u jednom psalmu smije a što ne smije stajati.⁹ Tako i danas postoji opasnost da se nad tekstom Ps 49 pravi nasilje.

DUHOVNO-KULTUROLOŠKO-SOCIOLOŠKO MJESTO („SITZ IM LEBEN“)

Lako je iz samog psalma prepoznati situaciju: psalmista je sa svih strana okružen neprijateljima (49,6). Iskustveno je na sebi doživio nadmoć bogatih ljudi (49,7). Kao nadahnut pjesnik (49,5) ukazuje u 49,8–15 na uzroke strašne smrti koja kao „Damaklov mač“ visi nad nerazumnim i samosvjesnim mogućnicima ovoga svijeta. Poput psalmiste u Ps 73, i on saznaje „konačno otajstvo“, njihov svršetak (Ps 73, 17b). Ovo karizmatičko „objavljenje“ opjevava psalmist u Ps 16.

U 49,17–21 psalmist posreduje svima pobožnicima svoje vlastito iskustvo kao utjehu, naime svima onima koji (vidi 49,6) trpe od moćnih i bogatih ljudi. Svoje iskustvo koje je proživio u teškim danima svoga života (49,13) posreduje onima koji su zapali u sličnu situaciju u kakvoj se on nalazio (49,13).

Prema kraju psalma psalmist se uzdiže iznad svih konkretnih životnih situacija te poziva stoga sve, i siromašne i bogate zajedno, da saslušaju mudrost koju će on zboriti. Ova je „mudrost“ bogatima upozorenje, a siromašnima utjeha. Mudrost koju objavljuje bogatima i siromašnima objavio mu je sam Bog s kojim se tajanstveno, osobno susreo (49,16).

KNJIŽEVNI OBLIK

Što se tiče književne vrste, gotovo se svi tumači slažu da Ps 49 spada u „mudroslovnu književnu vrstu“. Mnogi ga stoga nazivaju „poučnom pjesmom“ (tako npr. H. – J. Kraus).¹⁰ Međutim, u njemu susrećemo i elemente drugih književnih vrsta, kao npr. elemente tužaljke (49,6–7), zahvalne pjesme (49,16) i spasenjskog proroštva (tako H. – J. Kraus protiv Gunkela, koji isključuje elemente književnih oblika tužaljke i zahvalne pjesme).¹¹

⁷ Schultz, 112.

⁸ Lesetre, 233; Thalhofer, 298; Knabenbauer, 191; Michaelis, 321.

⁹ Volz, 257s.

¹⁰ Kraus, 364.

¹¹ Ondje.

JEZIK PS 49

Jezič Ps 49 vrlo je tvrd. Ima u njemu *hapax legomena*, to jest riječi koje se pojavljuju samo jedanput u Svetom pismu (npr. הַגֹּרֶת u 49,4); ima u njemu i vrlo rijetkih riječi (kao npr. הַלֵּל u 49,2) i riječi koje imaju neobičan oblik (kao npr. מִדְּמֹנָה u 49,12 i שְׁתוֹ u 49,15) ili pojedinačnih izraza (עֲבָרִי u r. 6, וְשֹׁשֶׁבֶת u retku 9), rečenica i predodžaba koje smetaju inače jasnom kontekstu. Još je složenija sintaksa, i to osobito u recima 8a, 12c, 13, 19–20a i 21. Ovakva sintaksa ponire čitav psalam u neku polutamu, u kojoj se može malo vidjeti, ali zato prilično toga nashutiti.¹²

STIL

Neobično tvrd jezik nije nipošto puka slučajnost, nego posljedica određenog stila. Ploeg misli da jezičnu oporost teksta treba smatrati kao plod piščeve osobnosti.¹³ Hitzig vidi u Ps 49 stil određenog vremena,¹⁴ a Delitzsch „vrlo ranog vremena”.¹⁵ Međutim, mnogi drže da psalam nije nastao u vrlo davna vremena, nego u vrijeme poslije babilonskog sužanjstva, ali on imitira starinski jezik. Neki čak misle da je u Ps 49 prisutan neki mjesni stil koji je jako ovisan o mjesnom dijalektu (tako Dahood).¹⁶ Moglo bi biti vjerojatno i to da je jezična oporost Ps 49 ovisna o posebnoj književnoj vrsti. Neobični stil psalma ne bi onda bio drugo nego „the concise manner of expressing sentences of wisdom”.¹⁷ Ovo se posljednje ne da dokazati, ali se može samo pretpostaviti da na nejasnost psalma utječe i književna vrsta mudroslovne vrste.

Psalam je teško razumljiv i zbog sadržaja: psalmista nije htio ili nije mogao jasno je izraziti stvar do koje mu je bilo mnogo stalo, pa se stoga zadovoljio aluzijama, retričnim pitanjima, elipsama i tome slično.¹⁸

PODJELA PSALMA

Gotovo se svi tumači slažu u tome da se Ps 49 dijeli na: *natpis* odnosno *naslov* (49,1), *uvod* (49,2–5) i *glavni dio* (49,6–21).

Međutim, kako podijeliti glavni dio u poddijelove, u tome se nikako svi ne slažu. Na jednoj su strani oni tumači koji u rr. 13 i 21 vide pripjev, i stoga zaključuju da se Ps 49 dijeli u *dva* glavna dijela.¹⁹ Drugi pak tumači dijele glavni dio većinom prema sadržaju, i to: 1. *pitanje* (rr. 6–7), 2. *odgovor* (rr. 8–10 + 11–13 + 14–16) i 3. *pri-mjena* (17–21).²⁰

¹² Casetti, 21.

¹³ Ploeg, 139.

¹⁴ Hitzig, 267.

¹⁵ Delitzsch, 335.

¹⁶ Dahood, 296: »The language is probably the most dialectal in the Psalter.«

¹⁷ Eerdmans, 260.

¹⁸ Henfler, 88; Casetti, 22–23.

¹⁹ Gunkel, 208; Delitzsch, 335; Hitzig, 267; Reuss, 138; Kirpatrick, 268; Lindblom, 21; Podetchar, K I, 217ss; Tromp, 240; Volz, 251; Herkenne, 184.

²⁰ Hupfeld, 269; Hengstenberg, 458; Weiser, 260.

Upada u oči da u glavnom dijelu nisu svi reci jednako dugi: prvih pet (rr. 6–10) i posljednjih pet redaka (rr. 16–20; rr. 13 i 21 otpadaju, budući da ih smatraju pripjevnim recima) zapravo su dvostisi, a ostali su reci trostisi.

POVIJEST TRADICIJE I TEOLOŠKI IZRIČAJ

Između 49,6–10 i 49,16–20 postoji uočljiva sličnost koja te retke snažno ističe iznad ostalih u psalmu, tako da mnogi odmah zaključuju kako je Ps 49 zapravo sastavljen iz dvaju različitih slojeva. Stariji bi se sloj nalazio u rr. 11–15 + 21. To bi bio temeljni oblik Ps 49. Taj je temeljni oblik bio kasnije proširen recima 6–10 + 16–20 (proširenja) i 2–5 (uvod u psalam).

Temeljni oblik psalma predstavlja zapravo pesimističku pjesmu koja u smislu starozavjetne Knjige Propovjednika istražuje kako je u čovjekovoj smrti spojiva ljudska besmrtnost i Božji bitak. Prva strofa (rr. 11–12) ističe u odnosu na klasičnu mudrost sasvim novo iskustvo: da umrijeti moraju i mudri. Tako se smrt više ne smatra posebnom kaznom za bezbožne, nego ona pogađa svakog čovjeka kao čovjeka, neovisno o tome da li je on pravedan ili nepravedan, mudar ili nerazborit (49,11). Smrt uništava čovjekovu opstojnost zauvijek.²¹

Druga strofa (49,14–15) izvlači iz ovoga novog promatranja problema smrti zaključak: ona pokušava smjestiti smrt u cjelinu života; istražuje mogućnost opstojnosti koja završava, istina, smrću, ali koja postoji prije smrti; istražuje naime smisao života prije smrti (49,14). Pritom dolazi do ovog zaključka: prije smrti čovjek ne može istinski i pravo živjeti, budući da smrt pretvara život u ništa. Prema tome, život nije drugo nego neprekidno umiranje (49,15a–c) koje nema nikakva smisla. Jedini koji bi mogao životu dati smisao, jest Bog, a on se ne zauzima za smrtnog čovjeka. Umiru mudri jednako kao i ludi, pobožni jednako kao i bezbožni. A Bog bi ipak mogao uništiti smrt (49,15d). Za psalmistu je smrt čovjekova ujedno i smrt Božja. Zato on dva puta, u pripjevnom retku 13 i 21, počinje sumnjati u božansku čast i dostojanstvo čovjekovo.

Psalmist tako na neobičan način dolazi do toga da zaniječe ljudsko dostojanstvo i Božju opstojnost. Psalmist redaktor, koji je temeljni oblik psalma proširio dodacima i uvodom, nije očigledno mogao prihvatiti takvo razmišljanje, a opet nije mogao zanijekati iskustvo smrti, pa je stoga u svojim dodacima pokušao oboje, i iskustvo smrti i pesimistički zaključak prapsalmiste, ponovno istražiti.

U prvoj strofi (rr. 6–10) pokazuje da u svijetu bez smrti, koji 49,15d prikazuje kao najbolji od svih mogućih, ovisnost ljudskih djela i nagrade odnosno kazne nije zajamčena kao ni u svijetu smrti, u kojem umiru i krivi i nekrivi, nevini. U svijetu bez smrti preživio bi zapravo samo zločinac (rr. 6–7). Čovjek bi postao brutalan vladar, a Bog jadni slabik (49,7). Tek smrt ponižava čovjeka čineći bezobzirnog Nadčovjeka običnim čovjekom, a manipuliranog boga pravim i istinskim Bogom, vladarom sviju (49,9–10). Ali sad se događa i nešto više od toga: Bog čovjeka snizuje do razine životinje, a Bog se uzvisuje kao neki „cinik“.

²¹ Casetti, 287.

Tako je zagonetka, postavljena u 49,5, sasvim jasno ponovno postavljena: ljudski se život bilo sa smrću (rr. 11–15) bilo bez smrti (rr. 6–10) čini piscu besmislenim i nerazumljivim. Tu poteškoću rješava pisac jednom jedinom rečenicom; posežući za starim starozavjetnim pojmom „uznesenja” (49,16): Bog će čovjeka ugrabiti iz Podzemlja i k sebi uzeti. Čovjek dakle može živjeti jedino po Bogu i zahvaljujući Bogu. Ima dakle života i ima smisla života i prije smrti, ali samo za one koji žive po Božjoj volji i po njegovu Zakonu (rr. 17–20): čovjek mora svim svojim silama nastojati da bude u punini čovjek, čovjek stvoren na sliku i priliku Boga, koji jedini može životu dati sadržaj i smisao (49,21).

To je poruka koju nudi drugi pisac Ps 49 uz harfu onome tko želi pažljivo slušati (49,5). Slušajući pažljivo mudrost koja je skrivena u izraelskoj tradiciji, želi pomoću te mudrosti nadvladati iskustvo smrti, skepsu nad životom i smrću te tako ponuditi nadu u puninu života prije i poslije smrti.²²

TUMAČENJE TEKSTA

Nećemo moći izložiti sve retke Ps 49, jer nam to vrijeme i prostor ne dopuštaju. Ograničit ću se samo na neke retke koji imaju određenu važnost u Ps 49.

SVI UMIRU (49,11)

„Jer, i mudri umiru,
pogiba i luđak i bezumnik:
bogatstvo svoje ostavlja drugima.”

Prve dvije riječi u izvornom tekstu כִּי יָרֵחַ vrlo su problematične. Neki ih tumači naprosto izostavljaju,²³ a drugi ih ispravljaju u כִּי רָאָה, što znači „Jer, gle!”²⁴ חַכְמִים יְמוּחֻ יחד (*translit.* hakhamim jamûtd jahad), što znači: „Mudri umiru isto tako!” Ovaj redak naoko ne predstavlja nikakve probleme. A ipak su i u njemu mnogi tumači vidjeli nepremostive poteškoće. Volz, Bruno i Herkenne²⁵ najradije bi ga isključili, te tako onda ne bi više imali teškoće s retkom 16. Drugi pak drže²⁶ da se u 11. retku misli na prividnu smrt, te je razlikuju od stvarne smrti: mudri umiru drukčije nego ljudi, kao što će to biti naglašeno u r. 16. Gunkel²⁷ misli da je r. 11 dodan u duhu Propovjednika (*Prop* 2,14sl). Da i mudri umiru, očigledno nije nikakva novost.²⁸ U mudroslovnoj je književnosti udomaćena misao da mudri vječno žive: mudrost je „životno drvo onima koji se nje drže” (Izr 3,18); tko ga nađe, našao je život (Izr 8,35); tko posjeduje mudrost, posjeduje izvor života (Izr 16,22). Mudrost može čovjeku udijeliti i kvantitetu i kvalitetu življenja, jer „dug joj je život u desnoj ruci, a u lijevoj bogatstvo i čast” (Izr 3,16; usp. još 3,2; 3,22; 4,10; 9,11). Poslije mudrost postaje izvor besmrtnosti (Mudr 8,13; 8,17).²⁹ Prema tome, za čo-

²² Casetti, 288–289.

²³ Olshausen, 214.

²⁴ Bertholet, 173; Gunkel, 212; Wutz, 124.

²⁵ Volz, 243; Bruno, 240; Herkenne, 183.

²⁶ Ewald, 254.

²⁷ Gunkel, 210.

²⁸ Duhm, 199.

²⁹ Casetti, 53.

vjeka koji posjeduje ovu mudrost ne možemo drugo čekati nego da on živi: „Razumno čovjeku put života ide gore, da izmakne carstvu smrti, koje je dolje” (Izr 15,24). U skladu s time je „pouka mudračeva izvor životni; ona izbavlja od zamke smrti” (Izr 13,14). Tko slijedi pouku mudračevu i po njoj živi, može biti siguran u svoj život (usp. Izr 4,10.13.22ss; 10,17; 15,31). *Ukratko*: mudrac živi i poučava druge kako živjeti, budući da mudrost „pruža metodu kako život zadobiti, a ne samo ispravno živjeti”.³⁰ Zato za mudraca smrt dolazi u obzir samo kao nešto što narušava život. Kad mudrost govori o smrti, obično misli na život u njegovoj ugroženosti, a ona je posljedica nerazborita odnosa prema Bogu i loša ponašanja. Ta se ugroženost može ukloniti samo slušajući pouku mudrosti.³¹ *Ukratko*: smrt za mudraca nije ništa drugo nego samo granica nerazborita života koja se može nadvladati. Zato su prema *Knjizi izreka* uzroci smrti: manjak odgoja (5,23), tvrdokornost (10, 21), napuštanje pravih uputa i neslušanje ukora (15,10) i površnost (19,16). Zbog toga prema *Izrekama* umiru samo brakolomci (2,18ss; 5,5s; 7,27), lijenčine (21,23) i oni koji su se na prevaru obogatili (10,2; 11,4.7.19; 14,32; 21,6).³² O opasnostima smrti *Izreke* rjeđe govore i to samo zato da bi pokazale kako ih je lako nadvladati (Izr 16,14; 24,11, usp. još 19,18; 23,13).

Za klasičnu mudrost fizička, svakodnevna smrt ne bijaše nikakav problem. Pod pojmom „smrt” ona podrazumijeva gubitak mudrosti, a ne života; gubitak kreposti, a ne života odnosno opstojnosti. „Smrt” u ovom smislu ne znači granicu, nego samo rub stvarnosti.

Sad je jasno kako je sablažnjivo to što psalmista govori o smrti mudrih. Osim na ovome mjestu, u Starome zavjetu govori o smrti mudrih još samo *Propovjednik* (Prop 2,16: „I jao: mudrac mora umrijeti kao i bezumnik!”). Tu treba napomenuti da je u Starome zavjetu izraz „mudrac i bezumnik” merizam, te znači „svi ljudi”. Psalmist dakle samo naglašava činjenicu da *svi ljudi* umiru.

Općenitost smrti i jednakost sviju pred njom opisuju i staroistočnjački tekstovi.³² Međutim, naš se tekst ne zadovoljava naglašavajući samo općenitost smrtnosti, već želi naglasiti *sablažnjivost* te činjenice: i mudrac *mora* umrijeti!? Istina, kao što već spomenusmo, „mudrac i luđak” u biblijskoj je literaturi merizam i znači „svi ljudi”. No psalmist ima sasvim određenu nakanu kad upotrebljava upravo taj merizam, a ne neki drugi, kao npr. „mali i veliki” (Job 3,19). Kad upotrebljava merizam „mali i veliki”, onda kritizira bogatstvo i moć (Mudr 7,6); kad govori „zločesti i pravedni”, sumnja u smisao kreposti, a kad govori „mudri i ludi”, onda zapravo kritizira mudrost: mudrost – prema njemu – ne vodi ni u kakav život; on sumnja u ispravnost te stare nauke. Ta sumnja dolazi snažno do izražaja i u *Propovjedniku*: „Zato rekoh u sebi: Kakva je sudbina luđaku, takva je i meni. Čemu onda žudjeti za mudrošću?” (Prop 2,15).

³⁰ Schmitt, *Leben*, 76.

³¹ Von Rad, *Weisheit*, 386.

³² Gressmann, *AOT*, 286s; Lambert, *Literature*, 149. U jednom egipatskom tekstu čitamo: »Veliki su u njezinoj ruci kao i maleni« (Wechter, *Tod*, 110). U akademskim tekstovima susrećemo slične izjave: »Svi ljudi umiru pred Ereškigalom« (Dhorme, *Religion*, 39s).

Dakle, Ps 49,11 sadrži određenu skepsu, neku sumnju (u ispraznost mudroslovne nauke o smrti, dapače određenu pobunu, protiv smrti kakvu susrećemo u *Propovjedniku*).³³

כסיל ובער יאבדו (transl. kesil vaba 'ar jo'bedu), što znači „pogiba i ludak i bezumni!” (49,11b).

Hebrejska riječ „kesil” često se pojavljuje u Izr i u Prop (još i u Ps 92,7; 94,8). *Kesil* je suprotni izraz od *hakam*. *Kesil* znači samosvjestan, opasan, svadljiv, zločest. A izraz „ba'ar” spada u svijet životinja: *ba'ar* je onaj koji ne razmišlja, ne umije razmišljati, ne umije imati neko iskustvo, neku spoznaju ili neko znanje (usp. Ps 73,22). *Ba'ar* zapravo i nije pravi čovjek, te su mu stoga neke ljudske sposobnosti tuđe.³⁴

Izraz „jo'bedu” znači propasti, poginuti. Zanimljiva je razlika između *jamutu* i *jo'bedu*: *hakamim* (tj. mudri) će umrijeti, a ludi i bezumni će poginuti, nestati. Prema židovskoj tradiciji mudri će „odozgo” gledati kako dolje ludi i bezumni „idu u šeo”, mjesto ispod zemlje. Glagol „bd” znači lutati, biti izgubljen. Ludi i bezumni lutaju, gube se, umiru poput bezumna stada. Mudri umiru *iznenada*, *odmah*, u *jedan tren*.

KONAČNOST SMRTI

„Grobovi im kuće zasvagda, (12a)

stanovi njihovi od koljena do koljena, (12b)

sve ako se zemlje nazivale imenima njihovim.” (12c)

קרבם (*qirbam*) ili קברם (*qibram*)?

Već prva riječ u 49,12 predstavlja problem: da li čitati *qirbam* ili *qibram*? Prva inačica znači „njihova unutrašnjost”, „sredina njihova”, a druga pak „njihovi grobovi”. Prvu inačicu imaju Aquila, Symmachus i neki drugi važni stari rukopisi, a drugu Septuaginta, Pešita, targumi i Jeronim. Većina se tumača odlučuje za drugu inačicu, dakle za „njihovi grobovi”.³⁵

Tumači koji se odlučuju za prvu inačicu tumače na različite načine taj izraz: „unutrašnjost” je čovjekova bitna djelatnost, kao npr. djelatnost srca ili duše.³⁶ *Henfler*³⁷ uspoređuje taj izraz s riječima: srce, duša ili duh. *Rosenmueller*³⁸ prevodi: „In animis suis cogitant, domus suas permansuras in sempiternum” (u duši svojoj misle da će im domovi ostati zasvagda).

*Casetti*³⁹ čita zajedno s mnogim drugim suvremenim tumačima: „Njihovi grobovi to su im kuće zasvagda!” Tako shvaćen stih izvrsno se uklapa u cjelinu psalma. Prijevod KS, Zagreb, izvrsno prevodi „Grobovi im kuće zasvagda”, čitajući pritom *qerabim* a ne *qirbam*, što uostalom čini i *Casetti*.⁴⁰

משכנתם (transl. miškenotam) stanovi njihovi

³³ Casetti, 57.

³⁴ Casetti, 58; Stier, 135.

³⁵ Osim König, Pannier, Chouraqui, Uchelen i Dahood.

³⁶ Moll, 251; Stier, 136; Hitzig, 271 i drugi.

³⁷ Henfler, 93.

³⁸ Rosenmueller, 1066.

³⁹ Casetti, 65.

⁴⁰ Casetti, 66.

Predodžba prema kojoj su grobovi stanovi za ljude, nije u Bibliji ništa novo. Spilja koja može poslužiti kao grob, može poslužiti i kao boravište (u Iz 22,16 *qbr* se upotrebljava paralelno za *miškan*, to jest za stan). I stanovanje u šeolu ovisno je o iskustvu konkretnoga groba.

Misao „grob kao vječno boravište” nije prisutna samo u Izraelu nego i u okolnim narodima. U Egiptu smatraju grobove „vječnim boravištima”, „lijepim kućama zasvagda” i slično. Slično u Sumeru i u Kumranu.⁴¹

U ovom retku grob se stereotipno označuje kao „vječno boravište”. Ova misao o grobu u kojem se može boraviti, nema u sebi ništa negativno. Izraz „vječno boravište”, „kuće zasvagda” zapravo je eufemizam koji ublažuje strahotu groba. Međutim, budući da psalmista upotrebljava taj eufemizam odmah na početku stiha, time pokazuje da želi taj izraz ne samo upotrijebiti kao eufemizam nego njime naglasiti udaljenost od Boga, tminu, raspadanje, bespomoćnost i tome slično.⁴² Isto se događa i u Ps 88,5–7.

Psalmista je u 12. retku istaknuo neopozivost smrti, umiranje te izrazima *l'dlam* (zasvagda) i *ldôr vadôr* (iz pokoljenja u pokoljenje) snažno naglasio slijedeću misao: smrt nije samo općenita činjenica koja zahvaća i pogađa sve ljude, nego je ona također i konačna, nezaobilazna, vječna stvarnost.⁴³

„Sve ako se zemlje nazivale imenima njihovim” (12c)

Treći dio 12. retka predstavlja opet problem prevodiocima. Gotovo svaka riječ sadrži neku poteškoću: subjekt glagola *qar'u* (trans. *qar'u*) sumnjiv je, plural imenice *adamôt* (transl. 'adamôt) jedinstven i sasvim neobičan, pa stoga samim time nejasan. Neki egzegete misle da je subjekt glagola *qar'u* „mudri i ludi”, a imenicu *adamôt* shvaćaju kao „obrađivu zemlju”.⁴⁴ Drugi pak vide u glagolu *qar'u* bezlični subjekt, a u imenici *adamôt* sinonim za zemlju.⁴⁵

Pravi smisao 49,12c može se dobiti samo ako se ima na umu cijeli kontekst 49,11 i 49,12. U 49,11 subjekt su „mudri i ludi”; ondje je govor o njihovu umiranju (49,11a i 49,11b): glagol je u imperfektu, budući da je riječ o trajnoj činjenici, o činjenici koja bijaše, jest i bit će zasvagda.⁴⁶ U Ps 49,11c pojavljuje se logična posljedica smrti.

Redak 12ab preuzima i nastavlja izjavu izrečenu u retku 11c, međutim, subjekt nisu više „mudri i ludi”, nego je rečenica ostala bez subjekta. Glagol *qar'u* u 12c bezličan je i treba ga prevesti: nazivahu se imenima njihovim na zemlji, za života njihova. Tako prevodi Casetti,⁴⁷ i ispravno.

Izraz *qara šem* u SZ se često upotrebljava, i to ondje gdje se opisuje poziv čovjekov sa strane Boga (Izl 35,40; Iz 40,26; 45,3). Na mnogim je mjestima SZ ovaj izraz

⁴¹ Bonnet, *Reallexikon*, 257; Casetti, 68. Za Sumer vidi: Schmitt, *Entrückung*, 234; za Feniciju vidi: Pritchard, *AOT*, 661; za Mezopotamiju vidi: Meissner, *Babylonien* I, 264. Skupljene tekstove vidi u: Casetti, 68.

⁴² Casetti, 69.

⁴³ Casetti, 70.

⁴⁴ Delitzsch, 337; Hupfeld, 664.

⁴⁵ Michaelis, 362; Schulz, 208s; Rosenmueller, 1066; Stier, 137; Wette, 340; Hitzig, 271.

⁴⁶ Gesenius, *Grammatik*, Paragraf 106 k + l.

⁴⁷ Casetti, 76.

terminus technicus za štovanje nekog božanstva (najčešće određenog Boga, i to Jahve) i isključuje druge bogove (usp. 1 Kr 18,24–26; Post 4,26; Iz 64,6). Odlučujući je za razumijevanje ovog mjesta Iz 44,5, gdje se pogani odlučuju za ime Jakovljeno (hebr. qara'bešem Ja'akob), odnosno za izraelski narod (usp. Zah 8,13.23 i Iz 43,28). Dakle, izraz *qara' bešem* može značiti radikalno, ispovjedničko prijanjanje uz Boga. Upravo to značenje ima izraz *qara' bešem* i ovdje u Ps 49,12c: „Za njih su se odlučili ovdje na zemlji”. To jest odlučili su se za mudre. K mudrima su se okretali: njih su pitali za savjet, budući da su mudri zahvaljujući svojoj mudrosti imali bezgraničan autoritet i bili držani posrednicima između ljudi i Boga (usp. Ps 80,19). A ipak, sada leže zasnagda u grobu, kao i ljudi! Druge su spasili, a sebi nisu umjeli pomoći. Bog se njima poslužio da pouči druge, a njih je pustio da padnu i propadnu.⁴⁸ U tekstu je nazočna određena oporba protiv obožavanja mudrih.

SMJEŠTAJ SMRTI (49,14–15)

Reci 14 i 15 od središnjeg su značenja za pravilno razumijevanje cijelog psalma. Oni predstavljaju „le point culminant du poeme et en expriment toute la doctrine”.⁴⁹ A u isti su tren i najteži za razumijevanje od svih ostalih redaka u psalmu. *Olshausen* misli da je upravo ovdje tekst najokrnjeniji.⁵⁰

„Takav je put onih koji se ludo uzdaju, (14a)

to je konac onih koji uživaju u sreći: (14b)

Poput stada redaju se u Podzemlju, (15a)

smrt im je pastir, a dobri njima vladaju. (15b)

Njihova će lika brzo nestati, (15c)

Podzemlje će im biti postojbina”. (15d)

Takav je put (hebr. zeh darkam). Riječ *derek* upotrebljava se ovdje u simboličkom smislu. Ona je udomaćena u mudroslovnoj književnosti te tu znači čovjekov život u njegovu antropološkom i teološkom značenju. Stari zavjet poznaje samo dva puta: put „s Bogom”, put koji stvara Bog, kojim čovjek ide i koji vodi u život, i put „protiv Boga”, put koji si čovjek sam izabire i sam po svojoj volji njime stupa, ali koji završava u tmini.⁵¹ U ovom kontekstu „put” dakle znači religiozno-čudoredno ponašanje. Psalmist govori o čovjekovu putu, to jest o njegovu životu pred Bogom.

Takav je *njihov* put. Čiji put? Većina komentatora misli da je jednostavno riječ o „putu” mrtvih, dakle o putu „mudrih i ludih” (usp. 49,11ab). Izraz predstavlja posmrtno razmišljanje o životu: predstavlja filozofiju, ako ne i teologiju života prije smrti. Psalmista promatra u svjetlu smrti život mrtvih prije njihove smrti.

כסל למד (transl. *kesel lamē*) – koji se ludo uzdaju.

Hebrejski izraz *kesel lamē* teško je prevesti. *Kesel* znači: biti debeo, nespretn, povjerenje, imati povjerenje. Psalmist misli na povjerenje koje ljudi znaju imati u

⁴⁸ Casetti, 80.

⁴⁹ Podechard, K I, 219.

⁵⁰ Olshausen, 217.

⁵¹ Noetscher, *Gotteswege*, 122.

svoju vlastitu osobu i u svoju moć: vrte se dakle oko sebe samih.⁵² Izraz, međutim, može značiti i ludost (u 11. retku spomenut je luđak!). *Dahood* ovu riječ prevodi s „wealth” (zdravlje), a *Ehrlich* kao „ono što čovjek očekuje kao sigurno”.⁵³ Ako odmah uzmemo u obzir drugi dio 14. retka („i nad čijim se riječima i poslije njihove smrti raduju”) onda se treba odlučiti za prijevod „povjerenje”: koji se ludo nadaju.⁵⁴

Drugi dio 14. retka egzegete vrlo različito prevode i tumače. *Stuhlman*⁵⁵ misli da mrtvi „žive u ustima svojih unuka”. *Delitzsch* i *Hitzig*⁵⁶ misle da je ovdje riječ o bogatima koji žive i poslije svoje smrti u govoru drugih o njima.⁵⁷ Da bismo taj dio retka mogli točno prevesti, moramo svaku riječ točno analizirati.

ואחריהם (transl. ve'aharehem) znači „oni koji idu za drugima, koji slijede poslije drugih”. Riječ je o baštinicima, o potomcima, o učenicima, o onima koji se mrtvih sjećaju poslije smrti i nad njima se raduju i smiju (hebr. ירצו transl. jiršû).

נפיהם (transl. bepíhem) znači „u ustima njihovim”. Hebrejski izraz *pi* znači usta (i sve ono što je s ustima u vezi), mišljenje, zapovijed (usp. Post 24,57; Br 14,41; Izr 8,29).⁵⁸ Autoritet koji su mudraci imali za svoga života (49,12c) ostaje sačuvan i poslije njihove smrti, ostaje zasvagda (usp. Sir 37,26; 39,9–11; Mudr 8,13). Mudrac živi u svojem pokoljenju tako što ono nastavlja pripovijedati o njemu i na sastancima hvaliti pokojnikovu mudrost (usp. Sir 39,10). Tako shvaćen redak 14b sadržajno se potpuno poklapa s retkom 12c: oba retka govore o autoritetu mudrih, kojega smrt ne može uništiti.

U retku 14b riječ je dakle izravno o mudracima koji posjeduju istinsko predanje i povjerenje i koje poslije njihove smrti njihovo potomstvo još dugo spominje.⁵⁹ Neizravno bi moglo značiti u obliku igre riječi i pokojne kao „lude ljude koji iza sebe ostavljaju potomke što se nad njima smiju”. Psalmista je htio pokazati kako *i mudri i ljudi* imaju istu sudbinu: redak 14 doduše govori o putu mudrih, a misli ujedno i na put ludih (igra riječi). Naime, u cjelini gledano, svi idu istim putem, i mudri i ljudi, i vjerni i nevjerni: putem u smrt (49,1f) putem smrti.⁶⁰

„Poput stada redaju se u Podzemlju” (15a). Ovdje je nejasna riječ שור (transl. kao šatû). Mnogi je prevode kao „redaju se” u Šeolu, u Podzemlju. Ona dolazi od kořjena *štt*, a znači postaviti se u red. Problem je u odnosu na naš redak 15a u tome što glagol *štt* nema ovdje objekta. Zato se većina egzegeta odlučuje za refleksivni ili intransitivni oblik glagola.⁶¹ Dakle, „postavljaju se u red prema nečemu”. Uostalom, tako je taj glagol prevela i Septuaginta. Glagol *šatû* u Pf znači da su se ljudi već oduvijek postavili u red za Podzemlje. Ljudi su zapravo čim se rode već usmjereni

⁵² Weiser, 262; Casetti, 106–107.

⁵³ Dahood, 299; Ehrlich, 110.

⁵⁴ Casetti, 108–109.

⁵⁵ Stuhlmann, 137; Knudtzon, *Bibelstellen*, 198.

⁵⁶ Delitzsch, 338; Hitzig, 272.

⁵⁷ Gunkel, 212.

⁵⁸ Hirsch, 269.

⁵⁹ Wolff, *Anthropologie*, 300.

⁶⁰ Casetti, 115.

⁶¹ Rosenmueller, 1070; Delitzsch, 338; Volz, 260; Dahood, 300; Uchelen, 70.

prema smrti, to jest prema Podzemlju. Ova je misao prisutna i u ugaritskoj literaturi.⁶² To znači ne samo da će ljudi jednom sigurno umrijeti nego i to da su oni stalno pod sjenom smrti.⁶³ Hebrejski Pf. znači *stalno stanje* čovjekovo.

רָעָה (*transl. ksð'n*) kao stado, poput stada, poput stoke.

Većina prevodilaca i tumača shvaća hebrejsku riječ *šð'n* kao malo stado, sitna stoka (ovce i koze koje se vode na klanje, usp. Jer 12,3).⁶⁴ Međutim, budući da se u 49,15 ne pojavljuje tko bi stoku klaio, nego se, naprotiv, pojavljuje pastir koji stoku vodi, onda ovdje nije posrijedi klaonica nego tor.⁶⁵ Ovo se poklapa sa značenjem glagola *šatûl*: stado se stavilo u red prema toru. Tor služi kao zaštita sitne stoke pred divljim životinjama i zvijerima. Zato se slika tora u SZ upotrebljava kao sigurnost, zaštita i utočište (usp. Mih 2,12). Šeol odnosno Podzemlje za ljude je neka vrsta utočišta, skrovišta; to je mjesto na kojem pokojnici nalaze svoj mir, svoju sigurnost. U toj je slici skriven određen psalmistin sarkazam, slično kao i u 49,12, gdje govori o grobovima kao o stalnim boravištima ljudi. Nakon ovoga je opis puta u 15ab jasnan: čovjek je oduvijek tako konstituiran da gledan u cjelini stalno stoji pod smrću, i u tome je njegova posljednja sigurnost i pravi mir za kojim može i smije težiti.⁶⁶

49,15bcd različito se prevodi. Prijevod KS, Zagreb, navedosmo gore. S njime se neće složiti drugi prevodioci i tumači SZ.

„Smrt im je pastir” (hebr. *mavet jir'em* dosl. prevedeno: *smrt ih vodi na pašu*). Mnogi su tumači ovim retkom oduševljeni.⁶⁷ Svi se slažu da je smrt ovdje uosobljena (slično kao u Hoš 13,14; Jer 9,20; Job 18,14) i da nastupa poput pastira. Riječ je zapravo o lijepoj metafori. Međutim, na pitanje što ta metafora znači, tumači različito odgovaraju.

Pastirski je motiv vrlo raširen na cijelom Starom istoku:⁶⁸ pastir je u SZ i kralj, pa se i Bog naziva pastirom.⁶⁹ I u Grčkoj je vladar uspoređen s pastirom (grč. ποιμην λαων). U SZ kralj je često nazvan pastirom (usp. 2 Sam 5,2; Ps 78,71s i drugdje). U punom smislu naziva se pastirom eshatološki potomak Davidov. S vremenom će to postati mesijanski naslov. Međutim, kralj je pastir zato jer je Bog „pastir”. A da je Bog „pastir” – ta je predodžba raširena svugdje na Starom istoku.⁷⁰ U SZ Bog je „pastir” zato jer bdije nad svojim narodom, pazi na nj, brani ga od neprijatelja i brine se za njegovu budućnost. U tom kontekstu može se u toj metafori ljude nazvati „stoka Božja”, „stado Gospodnje”, a da to nema ni najmanje pejorativno značenje.⁷¹ Naprotiv, u toj je slici naglašeno određeno povjerenje, određena sigur-

⁶² »Svi ljudi liježu k Ereškigalu, i mi smo u tom pravcu postavljeni kao njegova djeca« (Ugaritica V, 283, tekst RS 22.439, 7s).

⁶³ Casetti, 119.

⁶⁴ Kessler, 108; Weiser, 262; Mulder, 128; Volz, 260; Stier, 140.

⁶⁵ Rosenmueller, 1070; Stier, 140.

⁶⁶ Casetti, 121; Nowack, *Archäologie* I, 226.

⁶⁷ Schegg, 40; Weiser, 262; Duhm, 203.

⁶⁸ Jeremias, u: Kittel, *Wörterbuch* VI, 484—487.

⁶⁹ Borger, *Lesestücke* II, 42.

⁷⁰ U Mezopotamiji (Seibert, *Hirt*, 16), u Egiptu (Mueller, *Hirt*, 129), u Grčkoj (Jeremias 485. bilj. 16).

⁷¹ Schmid, *Weisheit*, 216.

nost naroda. U SZ riječ „stado“, „stoka“ nema ono prezrivo značenje koje možda ima za naše suvremene „industrijske“ uši.⁷² Za razliku od toga, usporedba čovjeka s drugim životinjama prezriva je značenja: čovjekovo snižavanje na razinu životinje (hebr. *behemah*) znači gubljenje sličnosti s Bogom.

Motiv pastira u 49,15b znači samo to da smrt vlada nad ljudima kao što nad njima vlada kralj.⁷³ Smrt je zavladała nad svim ljudima, nad svim pokoljenjima.

Međutim, još nešto stoji iza te slike: personificirana, uosobljena smrt ne pojavljuje se ovdje samo kao kralj Podzemlja, nego i kao Jahvin suparnik.⁷⁴ Prema tome, jedini i svemogući zaštitnik ljudi bila bi smrt, a ne Jahve. Da je to prema psalmisti stvarno tako, naglašeno je u slijedećem retku: „A njihova stijena?“ (Prijevod KS, Zagreb, ima: „Podzemlje će im biti postojbina“). U ovim je riječima izražen snažan teološki izričaj: čovjek je uvijek, od rođenja pa nadalje, stalno u vlasti smrti, sa svakim je udisajem i izdisajem bliži smrti. Njegov je cijeli život zapravo polagano i postupno umiranje.⁷⁵ Ljudi su oduvijek postavljeni u red za Podzemlje: čekaju da dođe na njih red pa da se i oni spuste. Tako je zapravo smrt – a ne Bog – njihov pastir.⁷⁶ Ovo je shvaćanje, dakako, za SZ ponešto sablažnjivo, ali ono je prisutno i drugdje, a ne samo ovdje u Ps 49 (usp. Propovjednika, Joba i druge). Međutim, taj tako skeptični izričaj u 15b nešto je ublažen. Put onih koji vjeruju i pošteno žive stvarno izgleda nešto drukčije nego se može dobiti dojam u prvi tren, bez razmišljanja. Pobožni i poštenu bivaju u smrti spašeni: u njihovoj smrti Bog se pojavljuje kao pastir koji ih uzima na rame i odnosi na vječne pašnjake, u vječni život.⁷⁷ Casetti s pravom smatra ovaj redak kao utjehu, a nipošto kao sarkazam: u Podzemlju ljudi su na sigurnome kao stado u oboru.

Pokušali smo iznijeti problematiku prijevoda i tumačenja jednog biblijskog teksta. Samo na temelju ovog primjera može se dobiti uvid u to kako je teško prevoditi biblijske tekstove i kako o točnom prijevodu ovisi i točna poruka biblijskog pisca. Zato je za točno prevođenje potrebno poznavanje hebrejskog jezika, izvanhebrejske suvremene književnosti i opće situacije (vjerske, kulturološke, sociološke) u kojoj je pojedinac pisac živio.

---

⁷² Lamparter, 251.

⁷³ Stier, 140; Casetti, 128.

⁷⁴ Briggs, 410; Boehl, 84; Anderson, 379.

⁷⁵ Podechard, 15.

⁷⁶ Casetti, 130.

⁷⁷ Casetti, 131.

ZUSAMMENFASSUNG

Im vorliegenden Artikel befasst sich der Autor mit den zeitgenössischen Übersetzungen des Ps 49 und damit verbundenen Schwierigkeiten. Er weist auf die verschiedenen Textvarianten und schwierig übersezbaren Wörtern hin. Er zeichnet auch eine theologische Aussage, die sich aus dem Psalm auslesen lässt. Dabei stütze sich der Autor meistens auf das Werk von Casetti, „Gibt es ein Leben vor dem Tod“, aber auch auf die anderen Kommentare und vor allem auf den Text selbst und zeigt, wie man einige Probleme auch anders lösen kann.